

15 Temmuz ve Cemaati Yeniden Tanımlamak

Ünal Özmen

Bizim açımızdan Gülen, ekonomik ve sosyal hayatını cami avlusu dışında örme arayışı içindeki kente taşınmış köylüleri sistemle buluşturma misyonunu üstlenen, etkilediği kitleyi seçmen olarak politikacılara satan, karşılığında ekonomik ve siyasi ayrıcalık elde eden; elde ettiği ayrıcalıklarla yerleşik kentlileri cemaatine katan, büyüdükçe homojenleşen yapısını ve varlıklarını yönetmek üzere hiyerarşik düzende örgütlenen; ekonomik hedeflere odaklanmasıyla neoliberallerin dikkatini çeken ve bütün bu süreçte din dilini kullanan hareketin temsilcisiydi.

15 Eylül darbe girişimi şimdilik tek başına Fethullah Gülen'in üzerinde kalmış gibi gözüküyor. Darbe girişiminin muhatabı politikacılar, doğrudan dillendirmeseler bile girişiminin ardındaki asıl gücün CIA olduğu inancını medyadaki sesleri aracılığı ile dile getiriyorlar. Fakat buna karşın aynı siyasetçiler, kendilerinin kavramsallaştırdığı ve Amerika Birleşik Devletleri'ni ima eden "Üst Akıl" metaforunu daha dikkatli kullanma yoluna gidiyorlar. Böylece "Üst Akıl"ın kullanışlı bir ajanı olarak tarif edilen Gülen üst aklın üstüne yerleştiriliyor. Bu dil değişikliğine bakılırsa artık ABD'yönetimini için bile tehdit oluşturan FETÖ adında bir örgütümüz var. Bir yazımda da belirttiğim gibi örgüt adını kendi belirler, "terör örgütü" ona devlet tarafından sıfat olarak eklenir. Bu bakımdan FETÖ, adı devlet tarafından konmuş ilk örgüt olma özelliği taşıyor. Belki de tarafından örgütlenmesi sebebiyle devletimiz bu hakkı kendinde görüyor!

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, büyük bir çabayla ABD üzerine yoğunlaştırdığı kendi kamuoyunu Gülen'e yönlendirmesinin iki nedeninden biri, istemeyerek de olsa ABD'nin galip olanla yoluna devam edeceği izlenimi veriyor olması; ikincisi, yeni bir cephe açmaya cesareti kalmayan Erdoğan'ın Gülen'i olduğundan güçlü göstererek "güçlü" düşmanlarla mücadele ediyor izlenimi verme ihtiyacı duyması. Asıl amacı laiklik ortak değeri etrafında birleşme eğilimi gösteren iç muhalefetine güç göstermek olan iktidar, Gülen'i olduğundan tehlikeli ve güçlü göstermek durumundaydı. Rusya'ya kafa tutmuş, her ne kadar gerektiğinde yan çizme imkanı veren Üst Akıl metaforuyla da olsa ABD'ye çalım atmış birinin onlardan zayıf bir düşmana el kaldırması karizmasını çizer, heybetini küçülttü. Nitekim Gülen olduğundan daha fazla büyütülüp küresel tehlike olarak sunuldu. Erdoğan, Gülen'in

ABD’de de operasyon planladığını söylerken aslında Gülen’e güç vehmetmiyor, yarattığı hayali canavarı altetmiş yalancı avcı gibi atış yeteneğine gönderme yapıyordu. Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş, “FETÖ terör örgütü ABD’nin de içinde olduğu 170’den fazla ülkede faaliyette, örgüt, hem ABD hem de diğer ülkelerde demokrasiye tehdit oluşturabilir”¹ derken, hiç kuşkusuz kendi muhalefetine Yedi Düvele karşı iktidarını korumayı başarmış birine karşı iktidar mücadelesi verirken bir kez daha düşünün demek istiyordu.

İktidar dili ve sol

Sol, tüm geçmiş değerlendirmelerini terk ederek Gülen Hareketini Erdoğan’ın diliyle tanımlamaya başladı (Analizleriyle sol çevreleri etkileyen Nuray Mert, Melih Pekdemir bile yazılarında ikinci şahıslara ait olduğu işareti kullanmadan Fethullah Terör Örgütü – FETÖ- kısaltmasını kullandı). İktidar ve nemasını paylaşan iki İslamcı hareketin çekişmesi tezine saplanıp kalan solun, kaybedeni(!), Milli Güvenlik Kurulu kararına uygun olarak “silahlı terör örgütü” kapsamında değerlendirmesi şaşılacak bir durum değil.

İktidar mücadelesini tamamen legalite içinde kalarak yürüten sol hareketleri bile “terör örgütü” kapsamında değerlendiren devlet diline muhtaç kalınması, eşyayı tanımlayamama yetkisiyle izah edilemez. Kaldı ki “terör örgütü” solun savaş halinde olduğu “sivil” örgütlere karşı kullanmaktan kaçındığı bir tanımlama. Sol, halkın çıkarına hizmet etmeyen her hareketi bir şekilde iktidarla ilişkilendirir ve arkadaki asıl gücün devlet olduğuna inanır. Bu durumda devlet tarafından beslenmiş, büyütülmüş, korunmuş Gülen hareketine baktığında da net olarak doğrudan devleti görür. Aksi, devletin

¹ <http://www.trthaber.com/haber/gundem/feto-abdde-dahi-demokrasiye-tehdit-olusturabilir-270401.html>

halka karşı işlenmiş suçunu görmezlikten gelmek, bağışlamak olur. Öte yandan Cemaatin silahlı sivil milis kolu yoktur; Gülen Hareketine “silahlı terör örgütü” denmesi hemen hemen yarısının desteğini almış ordunun halka karşı silah kullanmasından dolaydır. Silahlı kuvvetlerinin, polisinin, istihbarat elemanlarının, memurunun; medyasının, ekonomisinin, eğitim kurumlarının yarısını kontrol eden bir yapı devletten ayı düşünülebilir mi? Bu yapının sahip olduğu mali kaynaklar (okul, yurt, arsa, banka vb.), kamu kaynaklarının aktarılmasıyla ve kamu adına güç kullanan makamların teşvikleriyle elde edilmiştir. Yapıyla ilişkilendirilen iş insanlarının yatırımları ve onların uluslararası bağlantıları da devlet garantörlüğündeydi.

Gülen Hareketinin sınıfsal kökeni

Gülen Hareketini, Siyasal İslamın tüccarları haraca bağlayan ılımlı kolu olmanın ötesinde bir yere koymak gerek. Dinler, sınıf mücadelesi veren gerçek Marksistler dışında her politik hareket tarafından kullanılabilir. Bundan ötürü neoliberalerin yoksulları denetleme ve gerektiğinde harekete geçirme planının parçası olmuş referansı din olan her parti ve oluşumun dini amaçlara odaklandığını düşüneyiz.

Gülen, Batılı neoliberal politikacıların Müslüman ülkelerde anlaşılmasını kolaylaştıran politik bir aktör. Çevresinde örgütlenenler de ister yoksul ister varsıl olsun, onun açtığı kapı aralığından liberal ekonominin imkanlarından yararlanma peşinde koşan yeni fırsatçılardır. Her ne kadar yazının başlığı Cemaati yeniden tanımlamak olsa da bu başlık altında kendi tanımımı tekrar edeceğim: Bizim açımızdan Gülen, ekonomik ve sosyal hayatını cami avlusu dışında örme arayışı içindeki kente taşınmış köylüleri sistemle buluşturma misyonunu üstlenen,

etkilediği kitleyi seçmen olarak politikacılara satan, karşılığında ekonomik ve siyasi ayrıcalık elde eden; elde ettiği ayrıcalıklarla yerleşik kentlileri cemaatine katan, büyüdükçe homojenleşen yapısını ve varlıklarını yönetmek üzere hiyerarşik düzende örgütlenen; ekonomik hedeflere odaklanmasıyla neoliberallerin dikkatini çeken ve bütün bu süreçte din dilini kullanan hareketin temsilcisiydi. Ben Gülen Hareketini hep böyle tanımladım. Bu hareketi yeniden tanımlama gereği duyanlar, Gülen'in "gizli emelleri" olduğunu 15 Temmuz'la birlikte farkettiğini söyleyen "kandırılmış"lar olabilir.

Erdoğan, Türkiye'nin Batı ile kurduğu ikiyüz yıllık ilişkiyi ve bu ilişkinin bize göre kazanımı sayılan başta laiklik olmak üzere Batı kültürünün tüm değerlerini zorluyor: Parlamenter demokrasi, sendikal haklar, düşünce ve ifade özgürlüğü, hukuk düzeni; giyim-kuşam, yeme-içme dahil kültürel tercihler Erdoğan ve temsil ettiği siyasi yapının hedefi durumunda. Hiç kuşkusuz özgün bir ekonomik modeli olsa veya Türkiye ekonomisinin Batı sermayesinden bağımsız yoluna devam edebileceğine inanırsa piyasa kurallarını da ona göre düzenlemeye çalışırdı. Fakat kazancın onda dokuzunu ticarete gören inanç ile neoliberal kapitalizmin yolları Erdoğan'ı da ekonomi politikte neoliberallerle buluşturmaktadır.

Neoliberalizm, toprağın birkaç feodalın sahipliğinde bulunduğu feodal dönemdeki gibi servetin birkaç elde toplandığı kapitalist ekonomik düzenin adı. Bu düzenin, serveti elinde toplayan kapitalistin talep ettiği feodalın feodal devlette sahip olduğu ayrıcalıkları karşılayabilmesi için emeğine el konulan yoksulları da feodalleştirilmesi gerekiyordu. Nitekim feodalizmin ideolojisi olan dinler, feodal dönemden kalma ancak kapitalizmin dönüşüme zorladığı etnik özellikleri ve kültürel değerleri

çokkültürlülük adıyla geri çağırıldı. Recep Tayyip Erdoğan, jübilesini yapmış, sakatlanan oyuncu yerine sahaya sürülen feodal değerleri temsil etmektedir. Erdoğan tam bir feodaldır; Batı'nın neoliberal ekonomik politikalarının uzantısı olmakla birlikte sosyal boyutunu sindiremediği için zamanla yönetmekte güçlük çektiği bir aktör. Başarısı, Türkiye'nin tasfiye edilmemiş feodal üst yapısı ile onunla baş edebilecek kültürel ve ekonomik alt yapıya sahip olmamasından dolayıdır. Feodal değerlerin savunucusu olması, bu değerleri yaşayan geniş halk kesiminde Erdoğan'ın "ezilenlerin" temsilcisi olarak algılanmasını sağladı. Karikatürize bir ayırım yapmak gerekirse Gülen'in sermayeyi, Erdoğan'ın yoksulları temsil ettiği gibi bir algıdan söz edilebilir.

Gülen'in büyüyüp örgütsel bir yapıya dönüştüğü 80'li yıllar sonrası eğitim, bir yandan feodal değerlerin yeniden üretiminde öte yandan ticaretin yükselen sektörü bilgi teknolojisinin sürdürülebilirliği açısından pazar olarak önem kazandı. Gülen'le Erdoğan arasındaki çekişme, öncelikle birinin eğitim alanını ticaret alanı olarak görmesi, diğersinin radikal İslami eğilimine uygun olarak dini canlandırma aracı olarak ele almasıyla ilgilidir. Gülen'in eğitim ekonomisi üzerindeki hakimiyeti, eğitim politikalarını yönlendirme gücü ile Erdoğan'ın eğitimi kullanma farkı, tamamen sınıfsal/kültürel farklılığa dayanmaktadır.

Erdoğan çevresinde konumlanan sermaye grubu, daha ziyade devlet imkanlarına bağımlı, kar ve zararı hükümet kararına bağlı ve devlet imkanlarıyla palazlanmış kalpazanlardan oluşuyor. Büyüklüğü ne olursa olsun, sermayesini kapitalist ekonomik faaliyet sürecinde biriktirmemiş bu servet sahipleri burjuva sayılamaz. Buna karşın Gülen'le doğrudan ya da dolaylı ilişkiye girmiş kesim, yurtiçinde edin-

diği deneyimle küresel ölçekte pazar alışverişi yapabileceğini kanıtlamış ticaret erbaplarından oluşuyor. Sermaye birikimini 12 Eylül ve Eylül gölgesinde egemenlik sürmüş hükümetlerin teşviklerin borçlu olan ve birçoğu üyesini Müslüman tarzı ile büyük burjuva ticaret kural ve kültürüne hazırlayan Türkiye İşadamları ve Sanayicileri Konfederasyonu (TUSKON) üyesi “Anadolu Kaplanları” olarak adlandırılan bu yeni sermaye grubu (Boydak Holding, Koza İpek Grubu, Aydınli Grup, Eroğlu Holding, Güllüoğlu Baklavaları vb.) burjuvazinin yeni katılımcıları sayılabilir.

Erdoğan’ın henüz darbe teşebbüsü ortada yokken operasyonunu iş dünyasından başlatması çatışmanın sınıfsal karakterine başka ve güçlü bir delildir. Darbe teşebbüsü, yeni ve küreselleşme çabasında belli bir noktaya gelen yeni sermayedarların mülkiyetine el konulmasının ardından gerçekleşti. Boydak Holding’e, Koza İpek Grubu’na, Cemaat medyasına el konulması sıranın diğerlerinde olduğunun habercisiydi. Nitekim OHAL ilanı ile birlikte benzer büyüklükteki çok sayıda şirkete el konuldu.

Temsil ettikleri sınıf ve siyasi akımı şahıslarıyla andığımız bu ikili arasındaki kavga kan dökme noktasına ulaşmasını ne “aynı kulvarda koşan iki siyasi akım (fraksiyon) arasındaki mücadele” ne de AKP’nin hazinenin anahtarını değiştirmesiyle de açıklayamayız. Bu açık seçik sınıf savaşıdır: Bunu, Gülen’le anılan hareketin toplumun hangi kesiminden destek aldığına, kime hizmet sunduğuna, uluslararası ilişkilerine, ideolojisine; Erdoğan’ın temsil ettiği sınıfla Cemaatin dayandığı sınıfa bakarak anlayabiliriz.

Savaşın nedeni eğitim

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin Mart 2015’da yayımladığı bir rapora göre o tarihte 650 bin öğ-

rencinin devam ettiği özel okul sektörünün işlem hacmi 16 milyar lira. Sair harcamaların dahil olmadığı işlem hacminin öğrenci başına payı 24.000 TL. ve bu harcama sadece özel okul girdi-çıkıtısını göstermektedir. Aradan geçen bir yılda rakam ikiye katlandı.

Herkes bir gün kamusal hak olmaktan çıkartılarak sektörleştirilen eğitimin müşterisi olacak; yatırımcılar da aynı çabukluklukla bu pazara yönelecek. Bilgi teknoloji ürünlerinin (donanım ve yazılımlar) piyasası üzerindeki etkisi de dikkate alındığında eğitim, piyasa aktörlerinin uğruna savaşı göze alabilecekleri dünyanın en gözde yatırım alanı olacaktır. Nitekim, 15 Temmuz askeri darbe girişimi ardından hükümetin olağanüstü hal ilanı ve sonrasında operasyonlarını Gülen Hareketinin eğitim faaliyetine bağlaması ilk sıcak savaşın Türkiye’de çıktığını göstermektedir. Gülen-Erdoğan çatışmasını eğitime bağlayan kişi olarak 15 Temmuz darbe girişimine ilişkin yazımın bir bölümünü bu makaledeki iddiamı güçlendireceği düşüncesiyle tekrar etmek durumundayım.

Kavga okulda başladı kışlaya sıçradı, neden?

Neden sorusunun basit ve anlaşılır yanıtı, her ikisinin de okulu kışla olarak görmesi ve kullanmasıydı.

Bu ikili; Gülen ve Erdoğan, din eğitiminin nerede yürütüleceği meselesi yüzünden kavgaya tuttu.

Gülen, din adına başlattığı eğitim girişimini piyasada, sadece alıcısına satan biri olarak sürdürürken Erdoğan, elindeki siyasi güçle gerçek anlamda din eğitiminin kamu okullarında ve kamu adına yürütülmesinden yana.² Gülen’in özel okullara ve-

² Gülen Cemaati, kendisini eğitimle üreten ve ayakta tutan bir hareket: 70’li yıllarda rahleden sıraya geçerek hem dini gençleştirdi hem de geleneksel esnaf kitlesine yeni bir ticaret alanı açtı. Yani bir yönüyle dindar, diğer yönüyle tüccar... Gülen’in girişimi, kendini yeniden üretip tanımlama sürecindeki kapitalizmin neoliberal politikalarıyla örtüşüyordu. Çünkü neoliberalizm eğitimi piyasaya açarken bir yandan da eğitim kurumlarını

rilen teşvikleri elinin tersiyle itip piyasadan çekilmeyi reddetmesi, Erdoğan'ın onu herhangi bir sermaye grubu gibi yatırım alanından itmesi kavga'nın savaşa dönüşmesine yol açtı.

Gülen, din eğitimini cami, Kuran kursu, medrese gibi geleneksel dini mekânlardan okula taşıdı. Devlet müfredatına uyma zorunluluğu ve devletin denetimine tabi olma, özel de olsa okul çatısı altındaki dini eğitiminin kaçınılmaz olarak (Selefilerin kabul edemeyeceği derecede) moderniteden etkilenmesi-

yeni muhafazakâr kimliğin oluşturulduğu alanlara dönüştürüyordu. Yeni muhafazakârlığın fikri kaynağı ise artık eskisi gibi milliyetçilik değil, aşırılıklardan arındırılmış dindi.

Gülen, okullarında pür İslami bir programa bağlı kalmadı; eğitimi bilimsel bağlamından koparmakla birlikte okullarında fen ve matematiksel formüllerin ezberletilmesinde başarılı oldu. Bu da teste dayalı sınavlarda devlet okullarının karşısında "başarı" hanesine yazıldı. Bu "başarı" onu mitleştirirken öte taraftan devletin eğitimin hakkını veremediği algısını güçlendirdi. Tabi ki liberaller çok geçmeden Gülen okullarının hem zihinsel hem ekonomik dönüşüme hizmet edebilecek okullar olduğunu fark ettiler. Biraz daha desteklenirse tüm Müslüman ülkelerle birlikte Müslümanların topluluk oluşturduğu yerlerde de dönüşümün modeli olarak kullanılabilir. Öyle de oldu. Bu küreselleşmenin bir sonucu olarak camilerle ilişkisi zayıflayan Gülen tüm varlığını okullara bağladı. Gülen, haklı olarak kendini bugünlere getiren, varlığını sürdüreceği alanlar olarak okullarını savunmak durumunda.

Erdoğan, büyük çoğunluk gibi Gülen'in, okullarında, inşa etmeyi düşlediği şeriat devletinin militanlarını yetiştirdiğine inanıyordu. Ancak zamanla gördü ki Cemaat okulları kendisiyle aynı kaygıdan hareket etmiyor: O müfredatı, eğitim materyallerini, öğretmeni, okul yönetimlerini dini kurallara uyarlarlarken dershaneler ve özel okullar tümüyle piyasanın beklentisine uygun davranarak onun kazanım saydığı değişiklikleri etkisizleştiriyordu. Bu konuda Cemaat dershanelerini diğerlerinden ayıran pek bir farklılık yok. Yani Erdoğan, dini öğretilere odakladığı kendi devleti ile piyasanın insan tipi konusunda farklı arayış içinde olduğunu gördü. Onu hareket geçiren işte bu; dershanelerin (ve özel okulların), okuldan gelen öğrenciyi daha seküler bir hayata özendirilmesi ve din eğitimine gerekli yeri veremeyerek dinselmiş devlet okulu eğitiminin toplum talebi olmadığını gösteriyor olmaları. Öte yandan, dershanelerin varlığı hep devlet okullarının başarısızlığına bağlandı. Dershane bir sonuç olarak ortaya çıkmış ve hâlâ artarak varlığını sürdürüyorsa eğitimin temel sorunları olduğu gibi duruyor demektir. Bu olumsuz algı hiç kuşkusuz iktidara yani AKP'ye fatura edilebilir. (Ü.Ö., BirGün, 26.11.2013)

ne yol açtı. Hiç kuşkusuz ona bu imkanı sağlayan, eğitimi piyasanın faaliyet alanına açan neoliberal politikaları.

Neoliberalizm, eğitimi yatırım alanına dönüştürüp yeni sermaye birikim alanına çevirirken okulların bilgi üretme ve kullanma kapasitesini sınırlama yoluna gitti. Bilginin kullanılmadığı yerde elbette din devreye girerdi; Gülen Hareketi ile neoliberalizmin yolları burada kesişti. Ve Gülen, sadece Türkiye'de değil Müslüman topluluklarının bulunduğu ülkelerde neoliberal eğitimin bu ihtiyacını karşılamaya aday oldu. Fakat kabul etmek gerekir ki piyasanın büyüklüğü, sağladığı rant kısa sürede bu hareketin dini ihmal etmesine yol açtı.

Recep Tayyip Erdoğan, başbakanı da olsa ilk zamanlarda devletin refleks gösterme olasılığı karşısında Cemaate verilen bu rolün ortağı oldu. Hatta Özal ve sonrasındaki her başbakan ve etkin politik aktörlerin aksine Cemaatin eğitim faaliyetine verdiği desteği resmi düzeye çekti. Elçiliklere gönderilen genelgeyle yurtdışındaki Gülen okullarının Türkiye Cumhuriyeti devletinin himayesinde olduğu taraf ülkelere resmen bildirildi.

Ancak Erdoğan, devletin denetim organlarını ele geçirdiğinde, belli bir gelir düzeyine hitap eden Cemaatin gizli müfredatının devlet okullarında açık müfredata dönüştürülebileceğini fark etti. Müfredat içeriklerinin dinselleşmesi, dini derslerin miğfer (temel) ders konumuna yükseltilmesi; imam hatip okullarının yaygınlaştırılması din adına özel alanda yapılan eğitimi hakikaten lüzumsuzlaştırmıştı. (BirGün, 29.7.2016)³

³ <http://www.birgun.net/haber-detay/kavga-okulda-basladi-kislaya-sicradi-neden-122032.html>